A

[2023] 4 ఎస్.సి.ఆర్.

ఢిల్లీడెవలప్మెంట్అథారిటీ

వర్సెస్

శివ్రాజ్ మరియు యితరులు

(సివిల్అప్పీల్ సంఖ్య 2934/ 2023)

19 ఏప్రిల్2023 B

[ఎమ్. ఆర్. షామరియుఅహ్సానుద్దీన్అమానుల్లా, జె.జె.]

భూసేకరణ, పునరావాసం, పునరావాసంలోన్యాయమైనపరిహారం, పారదర్శకతచట్టం, 2013 – సెక్షన్24(2) – సుప్రీంకోర్టుతీర్పుపైఆధారపడినహైకోర్టుపుణెసి మునిసిపల్కార్పొరేషన్మరియుఎ.ఎన్.ఆర్. v. హరక్చంద్మిసిరిమల్సోలంకిమరియుఓర్స్. *ఇలానివేదించబడింది*[2014] 1 SCR 783 *సమస్యాత్మకభూమినుంచిప్రారంభించినభూసేకరణప్రక్రియయు /ఎస్.24(2) కాలంచెల్లినదిగాపరిగణించబడుతుందనిప్రకటించింది- అప్పీలుపై, తీర్పుపుణెమున్సిపల్* సంస్థ*తీర్పువెలువరించేసమయంలోహైకోర్టుఆధారపడినకేసు*

H

D

ఈతీర్పునురాజ్యాంగధర్మాసనంతోసిఫుచ్చింది.

ఇండోర్డెవలప్మెంట్అథారిటీవి. మనోహర్లాల్, ఓర్స్. ఇలానివేదించబడింది[2020] 3 SCR 1-

ప్రస్తుతకేసుకుఅందులోపేర్కొన్న చట్టాన్ని వర్తింపజేయడంమరియుప్రశ్నార్థకమైనభూమినిస్వాధీనంచేసుకున్నప్పుడు, స్వాధీనంలోఏటువంటిలోపంఉండకూడదు-తీర్పునుపక్కనపెట్టారు. E

ఇండోర్డెవలప్మెంట్అథారిటీవర్సెస్మనోహర్లాల్అండ్ఓర్స్. **(2020) 8 ఎస్సిసి129 : [2020] 3 ఎస్సిఆర్1 - అనుసరించబడింది.**

పుణెమునిసిపల్కార్పొరేషన్మరియుఎ.ఎన్.ఆర్. వర్సెస్హరక్చంద్ మిసిరిమల్సోలంకిమరియుఓర్స్. **(2014) 3 SCC 183 : [2014]** F **1 SCR 783 – సూచించబడింది.**

<u>కేస్లారిఫరెన్స్</u>

[2014] 1 SCR 783	**రిఫర్చేయబడింది**	**పేరా2**
[2020] 3 SCR 1	**తరువాత**	**పేరా2.1** G

సివిల్అప్పీల్ అధికారపరిధి : సివిల్అప్పీల్ సంఖ్య 2934/ 2023.

A

డబ్ల్యూపీ(సి) నంబరు8081/2015 లో 20.09.2016నఢిల్లీలోనిహైకోర్టుఇచ్చినతీర్పు, ఉత్తర్వులనుంచి.

41

A మనికాత్రిపాఠి, అశుతోష్కౌశిక్, ఇషాన్శర్మ, మనీష్వశిష్ట్, దీప్తిశర్మ, అప్పీల్ దారుల తరుపు న్యాయావాదులు

విక్రంజీత్బెనర్జీ, ఏఎస్జీ, రుక్మిణిబొబ్డే, సాక్షికక్కర్, ప్రశాంత్రావత్, అరవింద్కుమార్శర్మ, సుజీతాశ్రీవాస్తవ, ప్రతివాదుల తరుపు న్యాయవాదులు

తీరుయిచ్చిన న్యాయమూర్తి:

ఎం.ఆర్.షా, జె.

1. రిట్(సి) నెంబరు8081/ 2015 పిటిషన్లోఢిల్లీహైకోర్టు,భూమిసేకరణ, పునరావాసంమరియుపునరావాసంలోన్యాయమైనపరిహారంమరి యుపారదర్శకతచట్టం, 2013 (ఇకపైదీనిని"చట్టం, 2013 "అని ప్రస్తావిస్తాము) లోనిసెక్షన్24 (2) ప్రకారంవివాదాస్పదభూమికిసంబంధించినసేకరణగడువుముగిసిన

H

ట్లుప్రకటిస్తూ యిచ్చినతీర్పు, ఉత్తర్వులపైఅసంతృప్తి వ్యక్తంచేస్తూ ఢిల్లీడెవలప్మెంట్అథారిటీప్రస్తుతఅప్పీల్ ను దాఖలుచేసింది.

D

2. హైకోర్టుఇచ్చినతీర్పు, ఉత్తర్వులనుబట్టిచూస్తే,ప్రస్తుత అప్పీలుదారు వాదనలోనూ, రిట్ పిటీషన్ లోని ప్రతిసమాధానంలో, ప్రశ్నార్థకమైనభూమిని ది 21.04.2006 న వారు స్వాధీనంచేసుకున్నారు అనేది వారి వాదన అన్నది సుస్పష్టం. అయితే, యీ కోర్ట్ **పుణెమునిసిపల్కార్పొరేషన్మరియు యితరులు వర్సెస్ హరక్చంద్మిసిరిమల్సోలంకి మరియు యితరులు, (2014) 3 SCC 183**, లో యిచ్చిన తీర్పు పై ఆధారపడి, హైకోర్టు సదరురిట్పిటిషన్ను అనుమతించింది. తదనుగుణంగా,ప్రశ్నార్థకమైనభూమికిసంబంధించినపరిహారంచెల్లించలేదనేకారణంతోప్రశ్నార్థకభూమికిసంబంధించిన భూసేకరణగడువుముగిసినట్లుగాపరిగణించబడుతుందనిప్రకటించింది.

2.1 ఈకేసులోతీర్పును, ఉత్తర్వులనువెలువరించేసమయంలోహైకోర్టుపైఆధారపడిన**పుణెమునిసిపల్కార్పొరేషన్మరియు యితరులు (పైన పేర్కొన్న) తీర్పులోని** ఈఅంశాన్ని **ఇండోర్డెవలప్మెంట్అథారిటీవర్సెస్మనోహర్లాల్ మరియు యితరులు, (2020) 8 ఎస్సిసి129**

A

తీర్పులో ఈకోర్టురాజ్యాంగధర్మాసనంప్రత్యేకంగాతోసిపుచ్చింది. సదరు తీర్పుయొక్క 365, 366 పేరాలలో ఈకోర్టురాజ్యాంగధర్మాసనంఈక్రిందివిధంగా అభిప్రాయపడిందిమరియుపేర్కొంది:-

"**365.**ఫలితంగాపుణెమునిసిపల్కార్పొరేషన్వర్సెస్హరక్చంద్మిసిరిమల్సో లంకి, (2014) 3 ఎస్సిసి183] మరియు ఢిల్లీడెవలప్మెంట్అథారిటీవర్సెస్సిన్రాజ్ మరియు యితరులు లోని తీర్పులు సారాశం రద్దు పరచబడినది అని, తద్వారా, వాటిపై ఆధారపడి యిచ్చిన అన్ని తీర్పులు కొట్టివేయడమైనది.

H

అంతే కాకుండా, ఇదిపూణేమునిసిపల్కార్పొరేషన్. [పూణేమునిసిపల్కార్పొరేషన్వర్సెస్హరక్చంద్మిసిరిమల్సోలంకి , (2014) 3 ఎస్సిసి183] కూడాఅనుసరించబడింది. [శ్రీబాలాజీనగర్రెసిడెన్షియల్అసెస్స్వర్సెస్స్టేట్ఆఫ్టి.ఎన్., (2015) 3 ఎస్.సి.సి353] B

లోతీసుకున్ననిర్ణయంమంచిచట్టాన్నిరూపొందిస్తుందనిచెప్ప లేము

అనితోసిపుచ్చబడిందిమరియుదానినిఅనుసరించేఇతరనిర్ణ C యాలనుకూడాతోసిపుచ్చారు.

ఇండోర్డెవలప్మెంట్అథారిటీలోవి. శైలేంద్ర[(2018) 3 ఎస్సిసి412], సెక్షన్24(2) D

లోనినిబంధనకుసంబంధించిమరియు"లేఖ"ను"లేఖ"లేదా "లేదా"అనిచదవాలాఅనేఅంశాన్నిపరిగణనలోకితీసుకోలేదు . E

అందువల్లప్రస్తుతతీర్పులోచర్చజరుగుతున్ననేపథ్యంలోఆని ర్ణయంకూడావర్తించదు.

366.పైనపేర్కొన్నచర్చదృష్ట్యా, F

మేముఈక్రిందిప్రశ్నలకుసమాధానంఇస్తాము:

366.1. సెక్షన్24(1)(ఎ)

నిబంధనలప్రకారం2013 చట్టంఅమల్లోకివచ్చిన1-1- G

2014 నాటికిఅవార్డుఇవ్వకపోతే, భూసేకరణ ప్రక్రియ కాలదోషం పట్టినట్టు కాదు. కావున2013 చట్టంప్రకారంనష్టపరిహారంనిర్ణయించాలి.

366.2. కోర్టుమధ్యంతరఉత్తర్వులకాలపరిమితిమినహాయించిఐదేళ్లకాలపరిమితిలో అవార్డును జారీచేసినపక్షంలోచట్టంకింద2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24(1)(బి) ప్రకారం సేకరణ ప్రక్రియ, 1894 చట్టం రద్దు చేయనట్లుగా భావించి, కొనసాగుతాయి.

366.3. స్వాధీనంమరియుపరిహారంమధ్యసెక్షన్24 (2) లోఉపయోగించిన"లేదా"అనేపదాన్ని"లేదు"లేదా" మరియు"అనిచదవాలి. 2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24(2) ప్రకారంభూసేకరణప్రక్రియప్రారంభంకావడానికిముందుఐదేళ్లులేదాఅంతకంటేఎక్కువకాలంఅధికారులనిష్క్రియాపరత్వంవల్లభూమినిస్వాధీనంచేసుకోలేదని, నష్టపరిహారంచెల్లించలేదనిపేర్కొన్నారు. మరోమాటలోచెప్పాలంటే, స్వాధీనంచేసుకున్నప్పుడు

నష్టపరిహారంచెల్లించకపోతే, అప్పుడులోపంలేదు. అదేవిధంగానష్టపరిహారంచెల్లించి, స్వాధీనంచేసుకోకపోతే అప్పుడుకూడఎలాంటిలోపం వుండదు.

366.4. 2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24(2)లోనిప్రధానభాగంలో'చెల్లింపు'అనేపదం లోకోర్టులోనష్టపరిహారంజమచేయడం అనేవిషయం పొందుపరచలేదు. సదరు నగదు జమచేయకపవడం వల్ల

వచ్చే పరిణామాలను సెక్షన్24(2)లో మినహాయింపు విభాగంలో పొందుపరిచారు. ఒకవేళ 1894 చట్టంలోనిసెక్షన్4 ప్రకారంభూసేకరణకునోటిఫికేషన్జారీచేసినతేదీనాటికిలబ్ధిదారు లందరికీ నష్టపరిహారం (భూస్వాములు) జమ చేయనట్లయితే, వారు 2013 చట్టంలోనినిబంధనలకుఅనుగుణంగానష్టపరిహారంపొందడాని కిఅర్హులు. ఒకవేళ 1894 భూసేకరణచట్టంలోనిసెక్షన్ 31 కిందబాధ్యత నిర్వర్తించకుండా వుంటే, సెక్షన్ 31 కింద వడ్డీ చెల్లించాలి.పరిహారంజమచేయకపోవడం(కోర్టులో) భూసేకరణప్రక్రియనునిలిపివేయడానికికారణంకాదు. ఐదేళ్లులేదాఅంతకంటేఎక్కువకాలంమెజారిటీ భూకమతాలకు(భూములకు) సంబంధించి నష్టపరిహారాన్నిడిపాజిట్చేయకపోతే, 1894 చట్టంలోనిసెక్షన్4 ప్రకారంభూసేకరణకునోటిఫికేషన్జారీచేసినతేదీనాటికి వున్న "భూమి యజమానులకు" 2013 చట్టంప్రకారంనష్టపరిహారంచెల్లించాలి.

C

366.5. 1894 చట్టంలోనిసెక్షన్31(1) ప్రకారంఒకవ్యక్తికినష్టపరిహారంచెల్లించడానికి ప్రయత్నించినప్పుడు, సదరుపరిహారంచెల్లించకపోవడంలేదాకోర్టులోజమచేయకపోవడంవల్లసెక్షన్24(2) కింద సేకరన ప్రక్రియ కాలదోషం పట్టిందని చెప్పడానికిఅతనికిఅవకాశంలేదు. సదరు నగదును యివ్వడానికి ప్రయత్నిస్తే, సెక్షన్ 31(1)కింద సదరు నగదును చెల్లించాల్సినబాధ్యతపూర్తయినట్లే. నష్టపరిహారాన్నిస్వీకరించడానికినిరాకరించినలేదాఅధికనష్టపరిహారంకోరుతూ రిఫరెన్స్ కోరినా,భూయజమానులు2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24 (2) ప్రకారంభూసేకరణప్రక్రియ కాలపరిమితిముగిసిందనిచెప్పలేరు.

366.6. 2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24(2) లోని మినహాయింపు సెక్షన్ ను సెక్షన్24(2)లోభాగంగాపరిగణించాలి. కానీ 24(1)(బి)లోభాగం మాత్రం కాదు.

366.7. 1894 చట్టంప్రకారం మరియుసెక్షన్24(2) ప్రకారం, భూమి స్వాధీనం అనేది విచారణనివేదిక/మెమోరాండంను తయారుచేయడం ద్వారా స్వాధీనంచేసుకున్నతర్వాతఆభూమితనఆధీనంలోకివస్తుంది. 1984 చట్టం లోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం సదరు భూమిని

స్వాధీనం చేసుకుని ప్రకటన జరీచేసిన తర్వాత సదరు భూమి ప్రభుత్వానికి చెందుతుంది. 2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24(2) ప్రకారంఎలాంటిమినహాయింపులులేవు. ఒకసారిస్వాధీనంచేసుకున్నతర్వాతసెక్షన్24(2) కిందఎలాంటిలోటుపాట్లుఉండవు.

366.8.సెక్షన్24(2)లోనినిబంధనలుప్రకారం..1-1-2014 నాటికిసంబంధితఅథారిటీవద్దపెండింగ్లోఉన్నభూసేకరణకుసంబంధించినప్రొసీడింగ్లో2013 చట్టంఅమల్లోకిరాకముందుఐదేళ్లులేదాఅంతకంటేఎక్కువకాలం, కోర్టు జారీ చేసిన మధ్యంతర ఉత్తర్వుల కాలపరిమితిని ఐదేళ్ల లెక్కింపులో మినహాయించి,స్వాధీనంచేసుకునినష్టపరిహారంచెల్లించడంలో అధికారులువిఫలమైతే అప్పుడు భూసేకరణ ప్రక్రియ కాలదోషం పడుతుంది.

366.9. 2013 చట్టంలోనిసెక్షన్24(2) ప్రకారంభూసేకరణచట్టబద్ధతనుప్రశ్నించేఅవకాశంలేకపోలేదు. సెక్షన్24, 2013 చట్టంఅమలుతేదీఅంటే1-1-2014 నపెండింగ్లోఉన్నప్రొసీడింగ్కు యిది వర్తిస్తుంది. ఇదికాలంచెల్లినమరియుకాలపరిమితితోకూడినక్లెయిమ్లను పునరుద్ధరించదుమరియుముగింపుప్రక్రియలనుతిరిగితెరవదులేదాభూసేకరణనుచెల్లుబాటుచేయడానికికోర్టుకుబదులుగాఖజానాలోనష్టపరిహారాన్నిజమచేసేవిధానాన్నిస్వాధీనంచేసుకునేవిధానంయొక్కచట్టబద్ధతనుప్రశ్నించడానికిభూయజమానులనుఅనుమతించదు.

3. **ఇండోర్డెవలప్మెంట్అథారిటీ(పైన తెలిపిన) ఈకోర్టు** B
యిచ్చిన తీర్పులోని సూత్రాలను ఈకేసులోనివాస్తవాలకు
అయించినట్లయితే,
ప్రశ్నార్థకమైనభూమిని21.04.2006నస్వాధీనంచేసుకున్నందున, C
హైకోర్టుపరిగణనలోకితీసుకున్నవిధంగాభూసేకరణలోఎలాంటిపొర
పాట్లు లేవు. కావున ఈపరిస్థితుల్లోహైకోర్టువెలువరించినతీర్పు,
ఉత్తర్వులు న్యాయసమ్మతము కాదు. D

4. పైనపేర్కొన్నకారణాలదృష్ట్యా, ప్రస్తుత వాజ్యం
విజయవంతమవుతుంది. అందువల్ల హైకోర్టుఇచ్చినతీర్పును,
ఉత్తర్వులనురద్దుచేస్తున్నాము. E

A

ప్రశ్నార్థకమైనభూమికిసంబంధించిఎలాంటిభూసేకరణలోపం లేదు.

తదనుగుణంగాప్రస్తుతఅప్పీలును అప్పీలుదారులకు అనుకూలంగా తీర్పు యివ్వడమైనది. అనుమతిఉంది. ఖర్చులులేవు.

పెండింగ్లోఉన్నదరఖాస్తులుఏవైనాఉంటే అవి ముగించివేయబడతాయి.

దివ్యపాండే అప్పీలుకుఅనుమతి..

(సహకరించారు: అభిషేక్అగ్నిహోత్రి, ఎల్సీఆర్ఏ)

F

G

H